

**ГОСПОДАРСЬКИ КОРИСНІ ОЗНАКИ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ МОЛОЧНИХ ПОРІД В СТАДАХ ДОСЛІДНИХ ГОСПОДАРСТВ МЕРЕЖІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

---

**Л. В. ВИШНЕВСЬКИЙ, С. Л. ВОЙТЕНКО, О. В. СИДОРЕНКО**

*Інститут розведення і генетики тварин імені М.В.Зубця НААН (Чубинське, Україна)*  
*slvoitenko@ukr.net*

*Висвітлений стан галузі молочного скотарства в дослідних господарствах мережі НААН України. Наведені дані щодо чисельності поголів'я великої рогатої худоби та корів різних порід, породності та класності тварин, віку корів при першому отеленні, кількості уведених первісток в стадо, надоя корів, вмісту жиру й білку в молоці, оцінки корів за типом будови тіла, стану осіменіння корів і телиць, живої маси і віку першого осіменіння телиць, відтворювальної здатності корів, живої маси ремонтних телиць в процесі вирощування тощо. Встановлено, що більшість корів в племінних стадах дослідних господарств мають високу молочну продуктивність та відтворювальну здатність.*

**Ключові слова:** корова, телиця, продуктивність, лактація, отелення

**ECONOMICALLY USEFUL SIGNS OF DAIRY BREEDS CATTLE IN HERDS OF RESEARCH FARMS OF THE NETWORK OF THE NATIONAL ACADEMY OF AGRICULTURAL SCIENCES OF UKRAINE**

**L. V. Vyshnevskiy, S. L. Voitenko, O. V. Sydorenko**

*Institute of Animal Breeding and Genetics nd. a. M.V.Zubets of NAAS (Chubynske, Ukraine)*

*The state of the dairy industry in the research farms of the NAAS network is highlighted. The data on the number of cattle and cows of different breeds, the breediness and class nature of animals, the average age of cows in the first calving, the number of introduced primates in the herd, hopes of cows, the content of fat and protein in milk on average in herds and lactation, is estimated. cows by type of body structure, state of insemination of cows and heifers, live weight and age of first heifer insemination, reproductive ability of cows, live weight of repair heifers in the process of cultivation, etc. In the vast majority of animals in tribal herds of experimental farms have high milk productivity and reproductive capacity.*

**Key words:** cow, heifer, milk yield, lactation, calving

**ХОЗЯЙСТВЕННО ПОЛЕЗНЫЕ ПРИЗНАКИ КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА МОЛОЧНЫХ ПОРОД В СТАДАХ ОПЫТНЫХ ХОЗЯЙСТВ СИСТЕМЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ АГРАРНЫХ НАУК УКРАИНЫ**

**Л. В. Вишневский, С. Л. Войтенко, Е. В. Сидоренко**

*Інститут розведення і генетики живих тварин імені М.В.Зубця НААН (Чубинське, Україна)*

*Отображено состояние отрасли молочного скотоводства в опытных хозяйствах системы НААН Украины. Приведены данные численности поголовья крупного рогатого скота и коров разных пород, породности и классности животных, возраста коров при первом отеле, количества введённых первотёлок в стадо, удоя коров, содержания жира и белка в молоке, оценки коров по типу телосложения, состояния осеменения коров и телок, живой массы и возраста первого осеменения телок, воспроизводительной способности коров, живой массы*

*ремонтных телок в процессе выращивания и т. п. Установлено, что большинство коров в племенных стадах опытных хозяйств имеют высокую молочную продуктивность и воспроизводительную способность.*

**Ключевые слова:** корова, телка, молочная продуктивность, лактация, отел

**Вступ.** В умовах інтенсивного ведення молочного скотарства на особливу увагу заслугове селекційно-племінна робота, яка сприяє створенню високопродуктивних стад тварин з поліпшеними господарськи корисними ознаками [1, 3, 4]. Загальновизнаною є думка про те, що ефективність селекції, особливо методи добору, підбору і оцінки тварин є фактором, який зумовлює конкурентоспроможність галузі скотарства, сприяє вирішенню проблеми забезпечення населення молоком та продуктами з нього, забезпечує можливість експорту продукції, якісного поліпшення стад тощо. Використання кращого вітчизняного та світового генофонду великої рогатої худоби впродовж останніх років дозволило прискорити темпи селекції за молочною продуктивністю, особливо надоями корів, але одночасно привело до погіршення відтворювальних якостей та резистентності тварин [2, 5]. Невирішеними залишаються ще багато проблем молочного скотарства, серед яких одержання високих надоїв від корів наявних порід, створення для худоби належних умов, в яких може проявитися їх генетичний потенціал, поєднання високих надоїв з високим вмістом жиру і білку в молоці, вирощування ремонтного молодняка із живою масою відповідно до стандарту порід, пошуки оптимальних строків першого плідного осіменіння телиць, скорочення сервіс-періоду та щорічне отримання теляти від корови, отримання стійких до захворювань тварин, підвищення якості молока, особливо в зоні сироваріння та багато інших. На вирішення цих та інших проблем спрямовані зусилля наукової спільноти галузевих установ Національної академії аграрних наук України, а ефективність їх втілення відображається в показниках діяльності суб'єктів племінної справи у скотарстві, підпорядкованих їм дослідних господарствах.

Для визначення стану галузі молочного скотарства в дослідних господарствах мережі НААН та можливості коригування напряму селекції було поставлено завдання вивчити продуктивність стад різних порід за показниками, передбаченими Інструкцією з бонітування великої рогатої худоби молочних та молочно-м'ясних порід.

**Матеріали та методи досліджень.** Дослідження стану великої рогатої худоби різних порід в стадах дослідних господарств мережі НААН зроблені за використання зведених звітів по бонітуванню великої рогатої худоби за 2017 рік. Моніторинг проведений по шести породах, які утримувалися в стадах дослідних господарств, а саме: українська чорно-ряба молочна (УЧР), українська червоно-ряба молочна (УЧер), українська червона молочна (УЧМ), українська бура молочна (УБМ), айрширська (А) і голштинська (Г). До опрацювання були залучені дані по 15500 тваринах племінних стад: ДП "ДГ "Кутузівка" ІСГ ПС, ДП "ДГ "Гонтарівка" ІТ, ДП "ДГ "Радехівське", ДП "ДГ "Елітне" КДСГДС, Веселоподільська дослідно-селекційна станція ІБКіЦБ, ДП ДГ "Пасічна", ДР ДГ ІСГПС, ДП ДГ "Нива" ІРГТ, ДП ДГ "Артеміда" ІК НААН, ДП ДГ "Степне" Інституту свинарства і АПВ, ДП ДГ "ім. 9 Січня" Інституту свинарства і АПВ, ДП ДГ «Оброшине» ІСГ Карпатського регіону, ДП ДГ «Миклашів», ДП ДГ «Нова Перемога», ДП ДГ «Шевченківське», ДП ДГ «Асканійське» АДСДС, ДП ДГ «Олександрівське» (українська чорно-ряба молочна порода); ДР ДГ "Олександрівське", ДП ДГ "Христинівське" ІРГТ, ДП ДГ "Нива" ІРГТ (українська червоно-ряба молочна порода); ДП ДГ «Елітне» КДСГДС (українська червона молочна порода); ДП «ДГ АФ «Надія», ДП ДГ ІСГПС (українська бура молочна порода); ДП «ДГ ім. Декабристів» Інституту свинарства і АПВ (айрширська порода); ДП «ДГ Рихальське» ( голштинська порода).

Аналіз проводили за середніми показниками молочної продуктивності, відтворювальної здатності, живої маси, оцінки типу будови тіла тварин та іншими, передбаченими Інструкцією з бонітування великої рогатої худоби молочних та молочно-м'ясних порід в стадах окремих порід та в цілому по шести досліджуваних породах, яких розводили в дослідних господарствах мережі НААН.

**Результати досліджень.** За результатами нашого аналізу встановлено, що в 25 племінних стадах дослідних господарствах мережі НААН поголів'я великої рогатої худоби молочного напрямку продуктивності станом на 01.01.2018 року становило 15500 голів, серед яких 8060 корів. Українську чорно-рябу молочну породу утримували в 17 дослідних господарствах, в трьох – українську червоно-рябу молочну породу, в двох – українську буру молочну породу, в одному українську червону молочну, айрширську та голштинську породи.

Поголів'я української чорно-рябої молочної породи становило 11794 голів, в числі яких 6183 голів корів, української червоно-рябої молочної породи, відповідно, 1700 і 899 голів, української чорно-рябої молочної – 397 голів і 215 голів, української бурої молочної – 255 голів і 170 голів, айрширської – 879 голів і 493 голів і голштинської – 475 голів і 100 голів відповідно. Чисельність поголів'я великої рогатої худоби в проаналізованих племінних стадах варіювала від 68 голів до 2319 голів, а корів – від 35 голів до 1350 голів.

Переважає більшість пробонітованих тварин – 99,5%, належала до чистопородних та IV-го покоління. До класу еліта-рекорд та еліта віднесено 81% загального поголів'я худоби в дослідних господарствах, але при цьому в деяких стадах української чорно-рябої молочної породи (ДП ДГ «Асканійське») та української червоно-рябої молочної породи (ДП ДГ «Христинівське») виявлено тварин, які були віднесені до позакласних за комплексом ознак.

З 8055 корів досліджених порід 3456 голів (42,9%) виділено у селекційне ядро і 604 голів (7,5%) у групу потенційних матерів племінних бугайців. Чисельність корів селекційного ядра в стадах дослідних господарств варіювала від 12 до 1145 голів. Не виділено групи корів потенційних матерів племінних бугайців в стадах айрширської та голштинської порід.

Аналіз корів за віком в отеленнях свідчить, що в дослідних господарствах утримують у переважній більшості корів з двома-трьома отеленнями (64,6%), хоча серед досліджених порід цей показник дещо інший. Серед корів української чорно-рябої молочної, української червоно-рябої молочної та української червоної молочної порід кількість корів у віці 4–5 лактацій була більшою, ніж з трьома лактаціями. В усіх стадах, крім голштинської породи, утримуються корови з 4–5 і 6–9 лактаціями, але їх численність незначна. Серед української червоної молочної та української бурої молочної порід знаходяться корови у віці 10-ти лактацій, але їх лише 0,5% від дослідженого поголів'я. Тобто, в більшості племінних стад дослідних господарств мережі НААН, як і в цілому по галузі молочного скотарства України, існує проблема тривалості господарського використання корів.

Оцінка корів за віком першого отелення та віком в отеленнях вказує на не вирівняність стад не залежно від породи. Встановлено, що середній вік корів в отеленнях в стадах дослідних господарств становив – 3,1 отелення за меж показнику 1,3–4,7 отелень. Найменша кількість отелень – 1,3, характерна для корів української чорно-рябої молочної породи в ДП ДГ «ім. 9 Січня», а найбільша – 4,7, для корів голштинської породи в ДП ДГ «Рихальське».

Середній вік корів при першому отеленні становив 27,7 місяців. При цьому корови української чорно-рябої молочної породи у ДП ДГ «Гонтарівка» характеризувалися ранніми отеленнями, які відбувалися у віці 25 місяців, а корови української червоно-рябої молочної породи у ДП ДГ «Христинівське» навпаки, пізніми – у віці 33,4 місяців.

Кількість уведених первісток в стадо, яка залежить від наявності нетелів та необхідності заміни повновікових корів, у стадах дослідних господарств має високу мінливість, змінюється від 13,8% у ДП ДГ ІСПС (українська бура молочна порода) до 77% у ДП ДГ «ім. 9 Січня» (українська чорно-ряба молочна порода) за середнього показнику по стадах на рівні 27,6%.

Аналіз корів досліджуваних порід в стадах дослідних господарств за надоями вказує на перевагу корів української червоної молочної, української червоно-рябої та айрширської порід. За середнього надоя по досліджуваних породах – 6157 кг, корови української червоної молочної породи перевищували середній показник на 2219 кг, української червоно-рябої молочної – на 679 кг і айрширської – на 644 кг. У корів решти порід надой були меншими за середні показники по породах (табл. 1).

**1. Молочна продуктивність і жива маса корів за останню закінчену лактацію**

Показник	Порода						
	УЧР	УЧеР	УЧМ	УБМ	А	Г	В середньому
<i>Надій, кг</i>							
У середньому щодо стада	6090	6836	8376	4449	6801	4388	6157
I лактація	5629	6571	8127	5116	6407	3956	5968
II лактація	6038	6817	8535	5381	6776	4418	6328
III лактація	6334	7041	8507	5423	7080	4714	6517
Селекційне ядро	6472	7042	9214	6068	6866	4568	6705
<i>Вміст жиру в молоці, %</i>							
У середньому щодо стада	3,8	3,7	3,9	4,1	3,8	3,6	3,8
I лактація	3,7	3,7	3,9	3,9	3,9	3,6	3,8
II лактація	3,7	3,7	3,9	4,1	3,8	3,6	3,8
III лактація	3,8	3,7	3,9	4,2	3,8	3,7	3,9
Селекційне ядро	3,8	3,8	3,9	4,0	3,8	3,7	3,8
<i>Вміст білку в молоці, %</i>							
У середньому щодо стада	3,2	3,2	3,2	3,3	3,0	-	3,2
I лактація	3,2	3,2	3,2	3,2	3,0	-	3,2
II лактація	3,2	3,2	3,2	3,3	3,0	-	3,2
III лактація	3,2	3,2	3,2	3,3	3,0	-	3,2
Селекційне ядро	3,2	3,2	3,2	3,3	3,0	-	3,2
<i>Жива маса, кг</i>							
У середньому щодо стада	565	546	586	597	527	533	559
I лактація	522	502	550	547	519	471	519
II лактація	536	553	587	598	530	537	557
III лактація	600	584	635	628	530	579	593
Селекційне ядро	576	549	577	618	523	544	565

**Примітка:** у цій і наступних таблицях УЧР – українська чорно-ряба молочна, УЧеР – українська червоно-ряба молочна, УЧМ – українська червона молочна, УБМ – українська бура молочна, А – айрширська і Г – голштинська породи.

За нашими дослідженнями середній надій корів у стадах української чорно-рябої молочної породи варіював від 4870 кг (ДП ДГ «ім. 9 Січня») до 9233 кг (ДП ДГ «Еліта»), засвідчуючи, що серед стад найбільш чисельної породи великої рогатої худоби молочного напрямку в Україні необхідно проводити добір корів за надоями. Найбільш однорідними за надоями були корови української червоно-рябої молочної породи (6770–6885 кг).

Для корів усіх досліджених порід встановлена тенденція підвищення надою із збільшенням кількості лактацій та визначено, що до селекційної групи відібрані корови з найвищим надоєм.

Встановлено, що породи великої рогатої худоби дослідних господарств мережі НААН достовірно не відрізнялися між собою за вмістом жиру та білку в молоці, як у середньому по стаду, так і за лактаціями. При цьому вміст жиру в молоці корів досліджених порід в середньому становив 3,8% за варіювання ознаки в межах 3,6–4,1%. Найвищою жирністю характеризувалося молоко корів української бруї молочної породи – 4,2% за третю лактацію. Найнижчий вміст жиру в молоці мали корови голштинської породи – 3,6%. У корів окремих порід із збільшенням надою та порядкового номеру отелення вміст жиру в молоці підвищувався, а в інших навпаки – знижувався.

Жива маса корів досліджених порід становила 559 кг та коливалась від 527 кг (айрширська порода) до 586 кг (українська червона молочна порода). Слід зазначити, що у корів досліджених порід найбільш інтенсивно підвищувалася жива маса після другої лактації. Найвища жива маса характерна для повновікових корів української червоної молочної та української бруї молочних порід – 635 кг і 628 кг відповідно. Корови селекційного ядра за живою масою суттєво не відрізнялися від корів основного стада за виключенням айрширської породи, де встановлено, що жива маса в середньому по стаду вища, ніж у тварин селекційного ядра.

Доведено, що серед 2010 голів корів-первісток досліджених порід 55% тварин характеризувалося ванноподібною формою вим'я, а 45% – чашоподібною формою за деяких особливостей у кожній із порід. Так, в стадах української чорно-рябої молочної та айрширської порід більша кількість первісток мали чашоподібну форму вим'я, а у корів решти порід встановлене переважання ванноподібної форми.

Нашими дослідженнями встановлено, що інтенсивність молоковіддачі у корів-первісток досліджених порід в середньому становила 1,94 кг/хв. за зміни показнику від 1,79 кг/хв. у корів айрширської породи до 2,1 кг/хв. – української червоно-рябої молочної породи. При цьому у 48,7% дослідженого поголів'я корів швидкість молоковіддачі знаходилася на рівні 1,8–2,19 кг/хв., у 18,6% корів інтенсивність молоковіддачі становила 1,5–1,79 кг/хв., а у 18,7% корів – 2,2 кг/хв. і більше. Серед корів української чорно-рябої молочної та української червоно-рябої молочної порід 15% поголів'я характеризувалися низькою інтенсивністю молоковіддачі – до 1,5 кг/хв.

Оцінка корів за типом будови тіла засвідчила, що серед оцінених 7602 корів в дослідних господарствах 39,5% мали відмінну оцінку, 30,1% – дуже добру, 21,7% – добру з плюсом, 7,6% – добру, 1,1% – задовільну і 0,01% – не задовільну. В айрширській породі не було виявлено корів з оцінкою нижче добре з плюсом, в голштинській і українській бурій молочній – з оцінкою добре, серед корів інших порід, крім української червоної молочної, частина мала задовільну оцінку за типом будови тіла.

Аналіз стану осіменіння корів досліджених порід дав змогу встановити, що серед 8060 корів 85,4% були спаровані штучно в основному бугаями поліпшувачами. Лише у ДП ДГ «Асканійське» для осіменіння 29 корів української чорно-рябої молочної породи використовували бугаїв не поліпшувачів.

Частка запліднених самок від першого осіменіння в дослідних господарствах мережі НААН становила 50% за варіювання показнику по породах в межах 32–82%. Значні відхилення не лише від середнього показнику по племінних стадах дослідних господарств, але й стад однієї породи зафіксовано в українській чорно-рябій молочній породі, де частка запліднених самок від першого осіменіння змінювалася від 18% у ДП ДГ «Асканійське» до 87% у ДП ДГ "Нива", а також українській червоно-рябій молочній породі, відповідно 38% у ДР ДГ "Олександрівське" та 86% у ДП ДГ "Нива". Кількість корів, які залишилися не осімененими в досліджуваних стадах близька до 15%.

З наявних 5069 телиць в стадах дослідних господарств штучно осімененими були майже 63% поголів'я за деякої мінливості даного показника по породах. Середня жива маса телиць при першому осіменінні в стадах дослідних господарств мережі НААН становила 385 кг і коливалась від 360 кг у телиць айрширської породи до 405 кг у самок української чорно-рябої молочної породи. Значна мінливість живої маси характерна й для стад української чорно-рябої молочної породи, де вказаний показник змінювався від 360 кг у телиць ДП ДГ «Нова Перемога» до 584 кг у ДП ДГ «Нива», а також української червоно-рябої породи: від 380 кг у телиць ДП ДГ «Олександрівське» до 405 кг – у ДП ДГ «Христинівське».

Частка запліднених телиць від першого осіменіння серед тварин досліджених порід була на рівні 73–84% за середнього показнику по дослідних господарствах – 78%. Найменшу кількість запліднених телиць – 40% виявлено серед тварин української чорно-рябої молочної породи у ДП ДГ «Асканійське», а найбільшу – 94% у ДП ДГ «Гонтарівка». Практично половина телиць у дослідних господарствах була осіменена до 18-місячного віку.

Аналіз віку телиць при першому осіменінні засвідчує, що в дослідних господарствах їх осіменяють при досягненні віку 17,7 місяців. При цьому телиць української червоної молочної та української бурій молочної порід осіменили раніше досягнення 18-місячного віку, української чорно-рябої молочної від 15-місячного до 23,2 місячного віку. У досить пізньому віці – 23,2 місяців, осіменяють первісток у ДП ДГ «Пасічна», а ранньому – 15 місяців у ДП ДГ «Елітне».

Загально визнано, що поруч із молочною продуктивністю суттєве значення для інтенсивного розвитку галузі молочного скотарства відведено відтворювальній здатності корів. Бажання щорічно мати теля від корови узгоджується із тривалістю сервіс-періоду (оптимально – 80–85 діб), сухостійного періоду (оптимально – 45–60 діб) та періоду між отеленнями (оптимально – 365–380 діб).

Нашими дослідженнями встановлено, що серед 25 племінних стад дослідних господарств мережі НААН, в яких розводять шість порід великої рогатої худоби, майже половина корів характеризувалася середньою тривалістю сервіс-періоду і дещо менше половини поголів'я мали тривалість сервіс-періоду понад 90 днів за варіювання ознаки в межах кожної породи (табл. 2). Визначено, що у 70% досліджених корів тривалість сухостійного періоду була на рівні 51–70 днів. Більше 70 днів у запуску перебували корови лише української червонорябої молочної породи.

## 2. Показники відтворювальної здатності корів

Показник	Порода						По господарствах
	УЧР	УЧЕР	УЧМ	УБМ	А	Г	
<i>Тривалість сервіс періоду, днів</i>	голів						
Середня	2073	424	159	121	190	74	3041
Понад 90	2245	344	155	22	215	–	2981
Ураховано, гол.	4781	645	203	77	322	100	6128
<i>Тривалість сухостійного періоду, днів</i>	голів						
Середня	969	221	67	64	79	64	1464
До 51	584	81	19	12	19	7	722
51–70	2627	371	118	50	71	13	3250
Понад 70	–	35	–	–	–	–	
Ураховано, гол.	4205	558	190	72	175	84	5284
Отелилося, гол.	6055	992	242	182	469	123	8063
<i>Перебіг отелень</i>	голів						
Легкий	5424	781	174	152	404	118	7053
Важкий	506	64	5	31	65	5	676
Мертвороджених, гол.	186	37	5		35	–	263
<i>Абортувало</i>	голів						
Нетелей	25	2	1			–	28
Корів	97	14	2		7	–	120
Збереженість телят, %	94,3	94	93	96	91	100	94,7

Майже 90% корів досліджених порід характеризувались легким перебігом отелень і лише 8% – важким. Мертвороджених телят виявлено лише у 3% корів. При цьому у межах досліджуваних порід показники перебігу отелень дещо відрізнялися від середніх по породах. Позитивним аспектом для української бурої молочної, айрширської і голштинської порід була відсутність абортів у нетелів і незначний відсоток таких тварин серед інших досліджених порід.

Збереженість телят в стадах дослідних господарств мережі НААН досить висока – в середньому 94,7% за зміни ознаки від 91% до 100%. Найнижчий відсоток збереженості телят – 80%, виявлено у корів українській чорно-рябої молочної породи у ДП ДГ «Асканійське».

Впродовж 2017 року із племінних стад великої рогатої худоби молочного напряму продуктивності вибуло 2645 корів серед яких 768 корів (29%) через низьку продуктивність та інші проблеми, а решта – через захворювання. Середній вік корів при вибутті із стада становив 3,7 лактації, або 65,2 місяців. Вік вибуття корів досліджених порід був різним і знаходився в межах 2,8–5,1 отелення, або 54–82 місяців.

Роботами багатьох науковців доведено, що умови вирощування молодняку, які проявляються в живій масі тварин в обумовлені вікові періоди, мають пряму кореляцію з подальшою

продуктивністю корів. Саме тому питанню вирощування телиць повинно приділятися максимум уваги.

Як засвідчують результати наших досліджень, жива маса ремонтних телиць досліджених порід у 6-ти місячному віці змінювалася від 154 кг (айрширська порода) до 185 кг (українська бура молочна порода) породи і в середньому по стадах дослідних господарств становила 173 кг (табл. 3). Характерною особливістю вирощування молодняку різних порід до 6-місячного віку в стадах дослідних господарств є те, що лише 49% із них перевищували стандарт породи за живою масою.

### 3. Жива маса ремонтних телиць у різні вікові періоди, міс.

Показник	Порода						По господарствах
	УЧР	УЧЕР	УЧМ	УБМ	А	Г	
<i>6 місяців</i>							
Усього, гол.	2209	461	173	36	152	123	3154
із них вище стандарту породи, гол.	1140	114	170	18	58	43	1543
Жива маса, кг	174	169	176	185	154	177	173
<i>12 місяців</i>							
Усього, гол.	2355	344	117	44	51	70	2981
із них вище стандарту породи, гол.	1439	144	117	24	27	21	1772
Жива маса, кг	297	291	320	290	251	289	290
<i>18 місяців</i>							
Усього, гол.	1605	263	78	34	183	69	2232
із них вище стандарту породи, гол.	1061	133	78	24	41	32	1369
Жива маса, кг	399	400	452	400	360	385	399

При цьому серед телиць української червоної молочної породи таких тварин було 98%, а української червоно-рябої молочної породи – 25%.

В 12-місячному віці середня жива маса ремонтних телиць в стадах дослідних господарств становила 290 кг за найменшої живої маса в цей період у телиць айрширської породи – 251 кг, а найбільшої – 320 кг у представниць української червоної молочної породи. Чисельність телиць, які за живою масою перевищували вимоги стандарту породи в 12-місячному віці збільшилася на 10% до попереднього періоду і становила 59%.

Оцінка ремонтних телиць за живою масою у 18-місячному віці засвідчила ефективність добору, оскільки кількість самок, які за живою масою були вище стандарту породи в середньому по дослідних господарствах становила 61% за деякої різниці серед порід. Жива маса телиць у цей віковий період в племінних господарствах в середньому становила 399 кг за мінімального показнику – 360 кг в стаді айрширської породи, а максимального – 452 кг у тварин української червоної молочної породи.

**Висновки.** Моніторинг стану галузі молочного скотарства в 25 племінних стадах дослідних господарств мережі НААН дав змогу зробити наступні висновки:

1. Станом на 01.01.2018 року в племінних стадах утримували 15500 голів великої рогатої худоби 6 порід: українська чорно-ряба молочна, українська червоно-ряба молочна, українська червона молочна, українська бура молочна, айрширська і голштинська, серед яких було 8060 корів. Загальна чисельність поголів'я великої рогатої худоби в проаналізованих племінних стадах варіювала від 68 голів до 2319 голів, а корів – від 35 голів до 1350 голів. Переважна більшість дослідних господарств утримувала велику рогату худобу української чорно-рябої молочної породи.

2. Більшість корів в племінних стадах дослідних господарств мала два-три отелення за проблеми тривалості господарського використання корів. Середній вік корів досліджуваних порід при першому отеленні становив 27,7 місяців.

3. За середнього надою по досліджуваних породах – 6157 кг, корови української червоної молочної породи перевищували середній показник на 2219 кг, української червоно-рябої молочної – на 679 кг і айрширської – на 644 кг. Найнижчими надоями характеризувалися корови голштинської породи – 4388 кг та української бурої молочної – 4449 кг молока за лактацію. Вміст жиру в молоці корів досліджених порід в середньому становив 3,8% за меж ознаки 3,6–4,1%.

4. Жива маса корів досліджених порід становила 559 кг та коливалась від 527 кг (айрширська порода) до 586 кг (українська червона молочна порода). В стадах української чорно-рябої молочної та айрширської порід більшість корів-первісток мали чашоподібну форму вим'я, а у корів решти порід перевага за тваринами з ванноподібною формою. Оцінка 7602 корів за типом будови тіла засвідчила, що серед оцінених корів 39,5% мали відмінну оцінку, 30,1% – дуже добру, 21,7% – добру з плюсом, 7,6% – добру, 1,1% – задовільну і 0,01% – не задовільну.

5. Частка запліднених самок від першого осіменіння в середньому становила 50%, а частка запліднених телиць – 78%. Середній вік першого осіменіння телиць досліджуваних порід становить 17,7 місяців за деяких відмінностей не лише між породами, але й у стадах однієї породи.

6. Майже 90% корів досліджених порід характеризувались легким перебігом отелення і лише 8% – важким. Збереженість телят в стадах дослідних господарствах досить висока і в середньому становить 94,7%. Вік вибуття корів досліджених порід – 2,8–5,1 отелення, або 54–82 місяців.

7. Жива маса ремонтних телиць в процесі їх вирощування від шести – до вісімнадцяти місячного віку засвідчує наявність в стадах досліджуваних порід частини тварин, які не відповідають стандарту породи.

8. Для створення високопродуктивних стад великої рогатої худоби досліджених порід необхідно звернути особливу увагу на добір тварин за живою масою, типом будови тіла, надоями первісток та показниками відтворювальної здатності.

## БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дідківський, В. О. Селекційно-генетичні аспекти створення високопродуктивного молочного стада : автореф. дис. ... канд. с.-г. наук : спец. 06.02.01 / В. О. Дідківський ; [Інститут розведення і генетики тварин]. – Чубинське, 2007. – 20 с.

2. Кальчук, Л. А. Зв'язок молочної продуктивності з показниками відтворювальної здатності та господарського використання у корів чорно-рябої породи / Л. А. Кальчук, М. С. Пелехатий // Науково-технічний бюлетень / Інститут тваринництва УААН. – Харків, 2001. – № 80. – С. 64–67.

3. Програми селекції порід / В. П. Буркат, Ю. Ф. Мельник, М. Я. Єфіменко [та ін.] // Розведення і генетика тварин : міжвід. темат. наук. зб. – К. : Аграрна наука, 2003. – Вип. 37. – С. 3–22.

4. Формування високопродуктивного стада молочної худоби / В. П. Даниленко, І. А. Рудик, В. П. Олешко, О. І. Бабенко // Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва : зб. наук. праць. – Біла Церква, 2010. – Вип. 3 (72). – С. 73–76.

5. Anim, A. A. Relationships between milk production and duration of productive and reproductive periods in different selection indices / A. A. Anim, T. Gere, S. Gere // Bull. of the Szent. – Istvan. Univ. Godollo, 2000. – P. 195–206.

## REFERENCES

1. Didkivskiy, V. O. 2007. Selekcijno-genetychni aspekty stvorennya vysokoproduktyvnogo molochnoho stada: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. s.-g. nauk : specz. 06.02.01 «Rozvedennya ta selekciya tvaryn» – *Selection and genetic aspects of creation of high-yield dairy herd: abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of the candidate of agricultural sciences: specialty 06.02.01 "Breeding and selection of animals"*. Chubynske, 20. (in Ukrainian).



2. Kalchuk, L. A., Pelekhatyi, M. S. 2001. Zvyazok molochnoyi produktyvnosti z pokaznykamy vidtvornoyi zdatnosti ta gospodarskogo vykorystannya u koriv chorno-ryaboyi porody – *The connection of milk productivity with indicators of reproductive capacity and economic use in black-and-white breed cows*. Naukovo-texnichnyj byuleten Instytutu tvarynnycztva UAAN – *Bulletin of the Institute of Animal Science of UAAS*. Xarkiv, 80:64–67. (in Ukrainian).

3. Burkat, V. P., Melnyk, Yu. F., Yefimenko, M. Ya., Polupan, Yu. P., Kruhliak, A. P. 2003. Programy selekciyi porid – *Applications breeding species*. Rozvedennya i genetyka tvaryn: mizhvidomchij tematychnyj naukovyj zbirnyk. – *Animal Breeding and Genetics: inter-departmental thematic scientific collection*. Keiv. : Agrarna nauka, 37:3–22. (in Ukrainian).

4. Danylenko, V. P., Rudyk, I. A., Oleshko, V. P., Babenko, O. I. 2010. Formuvannya vysokoproduktyvnogo stada molochnoyi xudoby – *Formation of highly productive dairy cattle herds*. Texnologiya vyrobnyctva i pererobky produkciyi tvarynnycztva: zbirnyk naukovykh prats – *Technology of production and processing of animal products: collection of scientific works*. Bila Cerkva, 3(72):73–76. (in Ukrainian).

5. Anim, A. A., Gere, T., Gere, S. 2000. Relationships between milk production and duration of productive and reproductive periods in different selection indices. *Bull. of the Szent. Istvan. Univ. Godollo*, 195–206.

